

Egy műfaj története – horror

Egy műfaj elemzésének lehetséges módja, a *zsáner történetének feltárása* lehet. *Ekkor a műfaj létezésének dinamikáját: feltűnését, virágzó korszakait, kimerülését, visszahúzódását, átalakulását, új elemekkel való gazdagodását vagy felszívódását vizsgáljuk.* A legtöbb műfaj már a 20. század első évtizedeiben feltűnt, így a közel száz év alatt változatos utat járt be. Érdekes, hogy a filmek katalogizálása szinte a moziipar kezdetétől ismert.

Vizsgáljuk meg a **horror** műfaján keresztül, hogy milyen periódusai lehetnek egy zsánernek!

- **Az első filmek feltűnése.** Mint a legtöbb műfajnak, a horrornak is vannak irodalmi előzményei. A 19. századi gótikus regényekből (Bram Stoker, Mary Shelley), Poe rémtörténeteiből valamint a néphagyomány meséiből, legendáiból táplálkozott. Már a némafilm idején megjelentek az alapmitoszok *Frankenstein* 1910, *Prágai diák* (a megkettőzött én) 1913, *Drakula* 1921. Európában első-sorban Németországban készültek jelentős darabok: Wiene *Dr. Caligari* (a hipnotizőr orvos és sorozatgyilkos médiuma), Murnau *Nosferatu* (a vámpír).

- **A kiteljesedés, virágkor.** A horrornak 3 igazán nagy korszakát különíthetjük el. Az első a '30-as évekre tehető, amikor az Universal stúdió a korábbi alapmitoszok megismétlésén túl, újabb klasszikus alakokat keltett életre a vásznon: *Dr. Jekyll és Mr. Hyde*, 1931; *Láthatatlan ember*, *Múmia* 1932; *King Kong*, 1933.

A második nagy korszak a '70-es évekre tehető, amikor a félelemkeltés, riogatás csúcscarabjai készültek (róluk később szólunk). Legutolsó szakaszán épp, hogy túl vagyunk. 1996-ban a *Sikoly* újraélesztette a tini horrort, amit olyan híres darabok követtek, mint a *Rémségek könyve*, *Tudom, mit tettél tavaly nyáron*.

- **Siker esetén alműfajokra (szubzsánerekre) bomlik.** A már idézett '70-es évek a zombifilmek áradatát, a sátán filmeket (*Ördögűző*, 1973; *Ómen*, 1976), ördögi természetű állatokat (Steven Spielberg *Cápa*, 1975, *Gyilkos bálna*, 1977) és a tini horror kiteljesedését hozta (John Carpenter *Halloween*, 1978; Wes Craven *Rémálom az Elm utcában*, 1984; *Péntek 13*, 1980). Ez utóbbi csoportot érdemes összehasonlítani az elmúlt évek sikereivel. Ha megnézzük a filmeket láthatjuk, hogy nem a régi sablonok mechanikus ismétléséről van szó. A történet és a megformálás módja átalakult, kicsit változtak a „játékszabályok”. A *Sikoly* trilogia legfeltűnőbb újítása az önironikus, a műfajt kifigurázó, már-már paródiába hajló humor.

- Gyakran tapasztaljuk, hogy egy műfaj időleges vagy tartós „szövetségre lép” más csoportokkal. Ekkor beszélünk **kevert műfajú** filmekről. Rendkívül népszerű a horror paródia (*Horrorra akadva*, *Sátánka*), a sci-fi horror (*Alien* sorozat) és a mesébe hajló elbeszélés (Roman Polanski *Vámpírok bálja*, Tim Burton *Az Álmosvölgy legendája*).

- Egy csúcsidező maximum bő évtizedig, de gyakran csak évekig tart. A közönségizlés változása, új történettípusok feltűnése elfordíthatja a figyelmet a sikeres sorozatról. Elkophat vagy csak felfrissülésre várva, **visszavonulhat** a műfaj. De ekkor sem tűnik el nyomtalanul. Feltűnik 1-1 eleme más művekben, pl. a pszichohorrorban vagy megmutatja magát néhány mítosz újrafogalmazásában, pl. *Penge* (vámpírfilm); *Kaptár* (videójáték és zombi történet); *Múmia*; *Drakula 2000*.

Egy műfaj története – a tudományos-fantasztikus film

A tudományos-fantasztikus (angolul science-fiction) filmek közös jellemzője, hogy a történetben valószerűtlen események, szereplők, helyszínek, gépek tűnnek fel. Játshatók az űrben, idegen bolygókon valamikor a távoli jövőben. Feltűnhetnek benne űrlények, robotok. A készítők gyakran alkalmaznak trükköket, maketteket, számítógépes effektusokat a látványvilág megteremtésében.

- **Az első filmek feltűnése.** A sci-fi műfaja egyidős magával a filmmel. Legkorábbi klasszikusát George Melies 1902-ben forgatta *Utazás a Holdba* címmel. A 15 perces Verne regényfeldolgozás egy tudóscsoport Holdon tett látogatásáról és egy holdlakó Földre szállításáról szól.

Fritz Lang *Metropolis*a egy jövőbeli várost mutat be, ahol a gazdagok felhőkarcolókban élik gondtalan életüket, amit a föld üregeiben tengődő munkások biztosítanak számukra. Képi megoldásait ma is sok film használja, pl. az űrült tudós által életre keltett robot, a sokemeletes házak között több szinten közlekedő gépek.

Lang: *Metropolis* 1927

- **A műfaj virágkora.** A sci-finek kiemelhető két jelentős korszaka. Az 1950-es években az Egyesült Államok és a Szovjetunió közötti feszült politikai (un. hidegháborús) viszony miatt készültek idegenek támadásáról szóló filmek (pl. *Világok harca*, 1953). Az 1990-es évektől napjainkig tartó időszak a számítógépes animációnak köszönhetően kedvez a műfajnak. (Pl. *Függetlenség napja*, *Star Wars I-III. és VII.*, *Jurassic Park sorozat*, *Elysium*). Meg kell jegyezni, hogy klasszikus darabokat forgattak az említett évtizedeken kívül is, pl. *Majmok bolygója*, 1968, *2001 Űrodüsszeia*, 1968, *Csillagok háborúja epizódjai*, 1977, 1979, 1982, *Alien* 1979, E. T. 1982, *Terminátor*, 1984.
- **A sci-fi alműfajai.** A műfaj tucatnyi alaptörténetre visszavezethető filmcsoport közös elnevezése. Alműfajai közül kiemelhetők a következők: Az *inváziós* filmekben földönkívüli lények támadják meg bolygónkat, veszélyeztetve ezzel az emberi faj fennmaradását (*Transformers*). A *szörnyfilmek*ben nukleáris csapás után kifejlődött állatok (pl. *Godzilla*) fenyegetik egy város lakosságát. Az *űrfilmek* űrhajon vagy űrbázison játszódnak és bolygóközi utazásról vagy harcokról szólnak (pl. *Star Trek*, *Star Wars*). Külön csoportba sorolandók a *robot* történetek. Itt a mesterséges intelligenciának köszönhetően a robotok át akarják venni a hatalmat az emberektől (pl. *Én a robot*). Esetleg érzelmeik kifejlődése után emberi létre vágnak (pl. *Szárnyas fejedelmek*). Visszatérő téma a sci-fikben még az *időutazás* (pl. *Vissza a jövőbe*, *Időgép*).
- **Kevert műfajú filmek.** A sci-fi hatáskeltő eszközei nagy rokonságot mutatnak a *horror* (pl. *Alien*), *katasztrófa* (pl. *Godzilla*), *háborús* film (pl. *Star Wars*) műfajaival. De ismerünk gyerekeknek szóló, *mesébe* hajló elbeszéléseket (pl. E. T.) és *paródiákat* is (pl. *Támad a Mars*, *MIB*). Meg kell említeni a *társzművészetekkel*, *társzmediumokkal* való szoros kapcsolatot. A legtöbb történet *irodalmi* alapanyagból készült, pl. H. G. Wells, Jules Verne, Isaac Asimov, Philip K. Dick regényeiből, novelláiból. A fiatal mozirajongókat célozták meg a *képregény* feldolgozások (pl. *Batman*, *Bos-szűállók*) és az *animációs* filmek. Nagy sikerű *sorozatok*at készítettek a televízió számára (pl. *Star Trek*, *Csillagkapu*).

Egy műfaj története – musical

A hangosfilm megszületésétől szinte napjainkig az egyik legnépszerűbb szórakoztató műfajcsalád a **zenésfilm**, melynek legismertebb önálló műfaja a musical. *A szériához tartozó darabok közös jellemzője, hogy a zene, a tánc egyenrangú a prózai szöveggel.*

- **Az első filmek feltűnése.**

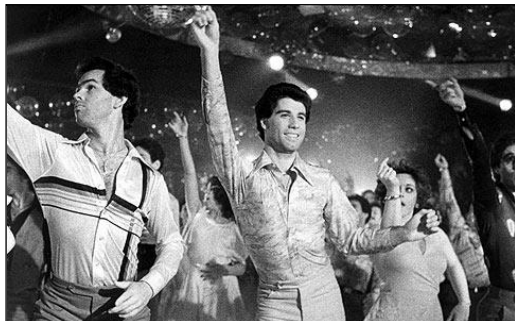
A musical megjelenése természetesen a hangosfilm sikeréhez köthető. Az első dalbetéteket tartalmazó mű *A dzsesszénekés* (1927) után sorra készültek a többiek. Szinte mindegyikben elhangzott egy-két dal, de hamar leforgatták az első teljes egészében zenés filmeket is. Ezek többnyire a New York-i Broadway *színpadán* sikerrel játszott darabok filmre vett változatai voltak (pl. *Broadway Melody*, 1929).

- **A műfaj kiteljesedése, virágkora.** A musical folyamatosan jelen van a mozik műsorán, mégis érdemes néhány sikeres korszakot kiemelni történetéből.

Az első ilyen időszak egybeesett Hollywood aranykorával, az *1930-50-es évekkkel*. A műfaj sztárjainak közreműködésével, ekkor készültek a mára klasszikusnak számító darabok, pl. *Dalol a flotta* (1936) – Fred Astaire és Ginger Rogers, *Óz, a csodák csodája* (1939) – Judy Garland, *Ének az esőben* (1952) – Gene Kelly. E filmek slágerei és táncszámai máig emlékeztetnek.

Az *1960-as évekre* megváltozott, átalakult a műfaj. Bár a sikeres színdarabok továbbra is vászonra kerültek, pl. *My Fair Lady* (1964), *Oliver* (1968).

Kortárs közegben forgatták a *West Side Story*-t (1961), mely a galérik világában játszódó Rómeó és Júlia történet. Megjelentek a pop-, és rockszínpadokra épülő darabok, pl. Elvis Presley és Beatles produkciók: *Egy nehéz nap éjszakája* (1964), *Help!* (1965).

Az *1970-80-as évek* filmjeit modern musicalok-ként tartjuk számon. Beépült a műfajba a diszkó, pl.

Szombat esti láz (1977), és a jazz-balet, pl. *Mindhalálíg zene* (1979).

- A musical **sikeres korszakaiban alműfajokra bomlott.**

Megkülönböztethetünk *zenei irányzatok alapján eltérő csoportokat*, pl. folk-musical és rock-musical (*Hair*, 1979, *Doors*, 1991).

Valamint *a tipikus történeteket bemutató alműfajokat*, pl. karriertörténet (*Flashdance*, 1983), életrajzi film (*Kék rapszódia*, 1945), és színpadi kulisszák között játszódó film (*Rivaldafény*, 1933).

Azt is tapasztalhatjuk, hogy néhány musicalben feltűntek más zsánerek elemei is. Ekkor beszélünk **kevert műfajú** filmekről, pl. *családi mese* – musical (*Óz, a csodák csodája*, 1939), *történelmi film* – musical (*Kabaré*, 1972), *rajzfilm* (*Sárga tengeralttjáró*, 1968).

A változó nézői ízlés hatására **visszavonulhat a műfaj**, bár egy-egy darab folyamatosan jelzi továbbélését, pl. *Evita* (1995), *Moulin Rouge* (2001), *HSM, Mamma Mia!*, *Kaliforniai álmom*, *Macskák*

Források: Film és médiafogalmak kiegészítője (szerk.: Hartai László, Korona, 2002.)

<http://almudenadiru.blogspot.hu/2015/10/film-review-metropolis.html>

filmtett.ro, google képkereső